

Freetekno jako objekt mediální pozornosti: nosnost morální paniky a reálněsocialistické analogie

Ondřej Slačálek

ABSTRACT:

Freetekno as an object of media attention: the explanatory power of moral panic and real socialist analogy. This article presents research concerning the image of the annual rave party Czechtek (1994–2006) and its media coverage by Czech media. It shows how the framework was established for the description of these rave parties, which were characterised by schematic images during annual moral panics — key images depicted the contamination of the surrounding area, drugs, the strange and erratic nature of participants and the dishonouring of the state. This study shows that this media coverage played a repressive role in relation to the subculture by attracting the attention of the public, mobilising large numbers of visitors, and demanding repressive solutions. The article enters into a debate with previous analyses of Czechtek media coverage, and the comparisons they draw with the media coverage of alternative culture during the state socialist dictatorship of the 1970s. The article argues that the one-sided use of the analogy with repressive socialist-era discourse regarding alternative culture is not fruitful, and that it is more interesting to compare and analyse the differences between the two. Post-socialist media discourse is also ideological and repressive, but it is, nevertheless, different to the media discourse of the socialist dictatorship.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEY WORDS:

morální panika, Czechtek, freetekno, kritická diskurzivní analýza, jazyk reálného socialismu
moral panic, Czechtek, rave, critical discourse analysis, language of the real socialism

V minulých letech proběhla na stránkách *Studií z aplikované lingvistiky* pozoruhodná diskuse, vracející se o více než deset let zpět, k mediálnímu pokrytí každoroční technoparty Czechtek. Kateřina Kubová (2015) prezentovala svou podrobnou srovnávací analýzu na jedné straně pokrytí undergroundu v sedmdesátých letech 20. století a na straně druhé Czechteku v roce 2004 a 2005. Dochází k názoru, že navzdory odlišnému tónu a také částečné proměně objektu kritiky z technařů na policii používá současná žurnalistika „pod pláštíkem objektivitvity“ (Kubová, 2015, s. 99) podobné vylučující strategie jako média minulého režimu.

Její analýzu ostře napadl v odpovědi Robert Adam (2016). V přiznané roli nikoli především odborníka, ale hlavně pamětníka podtrhnul zásadní rozdíl mezi orchestrovanou kampaní minulého režimu a prací současných novinářů — podobné srovnávání je podle něj nepřipadnou urážkou současných médií a také nepřipadnou heroizací současných stoupců freetekna. I analýza Kubové podle něj ve skutečnosti ukázala, že se média své roli nezpronevěřila, informovala „při zachování solidní míry objektivitvity“ a „stála vždy na straně toho, komu se dělo příkoří“ — nejprve obětí technoparty, posléze obětí policejního násilí (Adam, 2016, s. 136; srov. též Homoláč & Mrázková, 2017, s. 248–250).

Na jedné straně tedy vidíme symetrizaci, která má současná média obžalovat, na straně druhé podtržení rozdílu, které má jasnou apologetickou funkci. Kubová chce doložit, že současná žurnalistika je stále podobná té minulorežimní, a proto je také represivní. Adam jí odpovídá, že současná žurnalistika je odlišná od té za minulého režimu, a tím dává najevo, že je absurdní o ní uvažovat jako o nositelce represe; spíše ji vnímá jako zastánkyni ukřivděných.

Ve svém textu chci hájit několik tezí, které na polemiku volně navazují, ale zároveň mají překročit její rámec. Na prvním místě se domnívám, že nelze než souhlasit s tím, že *fungování médií ve státně socialistické diktatuře a v liberální demokracii je velmi odlišné a že i způsob, jakým vykreslují údajně deviate od normy, se často zásadně liší*. Tuto odlišnost lze pochopit nejen s ohledem na změnu společenského systému, ale také bezmála třicetiletým časovým odstupem. Mějme na paměti, že represe proti Plastic People of the Universe a jejich mediální pokrytí odděluje od Czechteku 2005 takřka třicet let, stejná doba jako tyto represe a československé nepřijetí Marshallova plánu. S jistou licencí můžeme říct, že ve všech třech případech mluvíme nejen o jiných režimech a generacích, ale i o jiných historických a kulturních epochách, a bylo by spíše s podivem, kdyby autorka identifikovala přílišné podobnosti.

Nicméně bez ohledu na to (i na motivace jednotlivých novinářů či médií jako celku) můžeme ukázat i to, že *mediální pokrytí mládežnických subkultur (stejně jako některých jiných fenoménů) v současné liberální demokracii může mít rovněž zásadní represivní rysy a účinky*. Objektivizace mediálními obrazy, souvislé napření pozornosti k akcím subkultury, skandalizace, aktivizace různých členů společnosti, včetně držitelů politické moci, policie nebo úřadů, může akce subkultury zcela proměnit nebo zmařit a může také změnit skladbu subkultury a zásadně narušit vztahy v ní.

S tím souvisí metodologická teze, kterou budu obhajovat: *studium jazykových prostředků je velmi důležité, ale nestačí*. Nikoli nadarmo nazvala Ruth Wodaková svůj přístup diskurzivně-historickým a zdůraznila význam kontextu (viz např. Wodak, 2001). Tento kontext přitom těžko může být vystižen pouhým shrnutím sociologické, historické či jiné příslušné odborné literatury k tématu jako nezbytného úvodu k jazykové analýze. Musí být zároveň zdrojem historické citlivosti.

Tento kontext přitom může mít nejen obsahovou, ale i formální dimenzi. Pro popis jedné možné formální dimenze vyvinula kritická kriminologie a studia kultury během sedmdesátých let 20. století koncept morální paniky. Domnívám se, že *přes všechny své limity a sporné body, ba částečně i právě pro ně, je tento koncept velmi výstižný pro popis situace kolem Czechteku či analogických případů*.

A konečně, *komparace mezi minulým režimem a dneškem může být plodná, pokud se vyhne jak křečovitě symetrizaci, tak apologetickému užití dějin, které prostřednictvím naprostého protikladu distribuuje dobro a zlo*. Domnívám se, že příspěvky Kubové a Adama přes všechny jejich dobré argumenty limituje právě to, že jsou velmi důslednými představiteli popsaných krajních pozic. Adam v důsledku toho dospívá k naivním a apologetickým formulacím týkajícím se role médií. Kubová zase v důsledku toho nedokáže rozvinout některé své vlastní pozoruhodné analytické postřehy, v až umanuté snaze ukázat paralely a shody přehlíží mnohem zajímavější rozdíly či související rozdíly.

Cílem tohoto článku bude: (1) představit koncept morální paniky a ukázat jeho využitelnost a limity, (2) ve světle tohoto konceptu formulovat vlastní zjištění týka-

jící se mediálního pokrytí výroční technoparty Czechtek a konečně (3) vztáhnout je k dosavadní diskusi na stránkách SALi. V článku budu volně pracovat s dvěma svými předcházejícími výzkumy, které se věnují jednak hodnotám ve freetekno subkultuře a jednak interakci subkultury s morální panikou v médiích (Slačálek, 2011, v tisku). Navážu zároveň vedle Kubové také na Kolářovou, jejíž bakalářská práce zkoumala Czechtek 2005 rovněž optikou morální paniky (2008). Data z těchto výzkumů i další včetně těch, která zpracovala Kubová, budu ale používat selektivně, aby pomohla zodpovědět otázky tohoto článku.

V následujícím textu nejprve představím koncept morální paniky v jeho klasicém, Cohenově pojetí a také jeho nejvýraznější kritiky. Navazovat budu úvahou o tom, zda a jak nám v případě Czechteku může tento koncept pomoci při jejich analýze.

Tím se pokusím rozvinout a potvrdit, či vyvrátit své první dvě teze: Ačkoli je mediální pokrytí alternativních subkultur mládeže ve státněsocialistické diktatuře sedmdesátých let 20. století a v liberální demokracii nultých let 21. století odlišné a postihnutelná míra hostility, represivnosti a vyloučení zachytitelná analýzou použitého jazyka je zcela jiná, což může vést i k podloženým představám o zcela odlišné motivaci, pro něž argumentuje Adam, i druhé jmenované pokrytí může mít jasně represivní účinky, které se na Czechteku konkrétně projevily. Zároveň budu v diskusi demonstrovat možné výhody i meze konceptu morální paniky a pokusím se rovněž ukázat, že některé prvky státněsocialistického diskurzu, které identifikovala Kubová (vymezení vůči Západu a vymezení „my“ a „oni“), lze porovnat plodněji, než učinila ona sama.

1. MORÁLNÍ PANIKA

Koncept morální paniky byl formulován Stanleyem Cohenem v knize *Folk Devils and Moral Panics* (1972) v návaznosti na teorii labellingu formulované Howardem Beckerem v knize *Outsiders* (1963). Oba přístupy se snaží změnit pohled na deviaci — od upnutí pozornosti na skupinu pachatelů a podezřelých se jejich pozornost posouvá směrem k rozhodnutí společnosti, které skupiny bude podezírat. Becker (1963) zdůrazňuje působení „morálních podnikatelů“ či „morálních křižáků“, aktivistů, kteří se věnují identifikaci hrozby a snaže přitáhnout k ní společenskou pozornost a jednoznačné odsouzení. Cohen (1972/2011) popisuje tzv. spirálu amplifikace: problém, který vyrůstá ze sociální pozice skupiny vnímané jako deviantní, je vyjádřen životním stylem, který v sobě zahrnuje deviaci nebo odkazy k ní; následuje masivní medializace, společenská reakce a represe. Výsledkem je silná motivace dané skupiny uchýlit se k deviaci, kterou od ní společnost stejně očekává.

Na Cohenův popis navázala řada autorů, kteří morální paniku různým způsobem rozvíjeli, ať už z hlediska neomarxistické větve cultural studies (Hall et al., 1978), sociálního konstruktivismu (Goode & Ben Yehuda, 2009), či eliasovské sociologie civilizačního procesu (Rohloff, 2011). Řada autorů koncept také kritizovala. Do českého kontextu jej zatím nejvýrazněji uvedl Volek (2000).

V následující sekci nejprve schematicky shrneme pět základních složek morální paniky, které pojmenovali Goode a Ben Yehuda (2009), ale v zásadě jsou kompati-

bilní s již klasickým popisem paniky tak, jak s ním přišel Stanley Cohen. Pokračovat budeme debatou kritik morální paniky a mezi i možností aplikace tohoto konceptu.

1.1 PĚT PRVKŮ MORÁLNÍ PANIKY

Jaké příznaky prozradí společenskému vědci, že společnost prochází morální panikou? Goode a Ben Yehuda (2009) je rekonstruují takto:

1. *Pozornost.* Pro objekt paniky je typický prudký nárůst pozornosti a traktování jako „nového“ problému či případně růstu v četnosti či intenzitě („rostoucí brutalita“ apod.)
2. *Nepřátelství.* Objekt morální paniky je vnímán jednoznačně — jako ohrožení pro společnost, její vyzyvatel a nositel hodnot, které ji od základu zpochybňují. Cohen označuje objekt morální paniky jako *folk devil*, lidového čerta, a tvrdí, že během morálních panik se ve společnosti prosazuje jeho „složený obraz“ (Cohen 2011/1972, s. 30): spojení několika málo stereotypních rysů, jež se neustále opakují a které „lidového čerta“ stereotypně evokují a zároveň jej morálně kategorizují a vysvětlují. Například u Cohenem analyzované paniky obraz mladých sestával z celkem deseti prvků, mezi nimiž figuroval např. obraz *války gangů* (ač neexistovaly žádné doklady, že by skupiny mladých měly strukturu gangu), *invaze z Londýna* (ač se bitek účastnili i mnozí místní), *motorek a skútrů* (ač tyto výrazné atributy vlastnila jen menšina mladých), *života v nadbytku* (což byl v dané době obecně rozšířený obraz o velké části celé mladé generace), ale také *násilí a vandalismu* (které byly z jednotlivých událostí rozšířeny na vlastnosti daných subkultur) (*ibid.*, s. 30–34). Mnohdy se celý složený obraz či některá jeho část stane symbolem.
3. *Konsenzus.* Morální panika má společnost sjednocovat, neboť v sázce je — minimálně podle jejích protagonistů — právě to, co ze společnosti dělá smysluplný celek, některé z jejích určujících hodnot. Kritické hlasy se tak stávají součástí problému, naopak velký prostor získávají takové momenty, kdy část společnosti na paniku reaguje v obranných či represivních gestech (nebo v požadavcích na represii), která se zdají společnost sjednocovat.
4. *Nepřiměřenost.* Klíčovým rozpoznávacím znakem paniky je prudký nárůst mediální pozornosti, který se slovy Halla a kol. „vymyká všem proporcím“ (1978, s. 16). Právě ne/přiměřenost mediální reakce je téma velkých sporů. Podle Goode a Ben Yehudy můžeme o evidentní nepřiměřenosti mluvit zejména v pěti případech: 1) pokud dochází k *přehánění a zkreslování čísel*, 2) pokud se varuje před *hrozbou, která ve skutečnosti neexistuje*, 3) pokud se šíří *fámy*, 4) pokud se pozornost uplatňuje *disproporčně* vůči jednomu typu nebezpečí a opomíjí se jiné, které je obdobné (Goode a Ben Yehuda uvádějí kontroverzní příklad užívání legálních a ilegálních drog, kdy druhé jmenované vyvolávají paniku, ačkoli v důsledku užívání legálních drog, např. kouření cigaret, zemře daleko více lidí), a 5) pokud jedno a totéž téma vyvolává *v průběhu času výrazně větší zájem* a prudší reakci (Goode & Ben Yehuda, 2009, s. 76–77).

5. *Těkavost*. Morální panika obsahuje takovou úroveň mobilizace a pozornosti, že není dlouhodobě pro společnost udržitelná. Ústí tedy většinou buď do společenské změny, nebo opadnutí zájmu, přičemž po sobě zanechává v některých případech památku v lidové představitosti, v jiných případech i změny společenských norem.

1.2 KRITIKA A VYUŽITELNOST KONCEPTU

Koncept morální paniky už od momentu své prvotní formulace provokoval rozsáhlou diskusi a kritiku, a to do té míry, že jej můžeme označit za jeden z nejspornějších konceptů ve společenských vědách. Obraz společenského vědce jako lékaře, který společnosti diagnostikuje paniku, odráží velmi ambiciózní představu o roli společenské vědy a vede k pochybnosti, do jaké míry je koncept deformován subjektivní percepcí a politickou pozicí svých protagonistů.

Kritiky se soustředily zejména na nepřátelství, konsenzus a nepřiměřenost. Co je přiměřená a co už nepřiměřená pozornost, je vždy u každé jednotlivé otázky sporné a může být předmětem složitých debat, kdy jsou ve hře jak fakta, tak hodnoty novinářů i výzkumníků (jak ukazuje např. Waddington, 1987, v polemice s Hallem a kol., 1978). Především ale představa o nepřiměřenosti jako kdyby předpokládala „přiměřenou“, „adekvátní“ reprezentaci a nechápala, že mediální reprezentace vždy nutně ze své povahy zkrsluje, nutně musí pracovat se stereotypy a zjednodušujícími obrazy (srov. McRobbie & Thornton, 1995; Watney, 1997). Jak ukazuje analýza Matthewa Wooda a Matthewa Flinderse, která oproti „folk devil“ konstruuje „folk hero“ a jako protiklad morální panice analyzuje „morální euforii“, postupy jasně viditelné u negativních obrazů nejsou specifické, jen výraznější právě pro své negativní zaměření (Wood & Flinders, 2012).

Problematická je ale i představa o konsenzu a jednotě společnosti. Ta podle McRobbie a Thornton jednoznačně neodpovídá pluralitnímu charakteru současných západních společností, v nichž existuje i pluralitní mediální sféra (včetně subkulturních médií), a také pozici řady „lidových čertů“, kteří se ve skutečnosti podle obou autorek „mohou bránit a brání se“ (McRobbie & Thornton 1995, s. 566) a mohou nacházet spojence v liberálnějších segmentech svých společností. Pro některé subkultury je role „lidového čerta“ kýženým cílem, naplněním snu avantgardy o „šokování měšťáka“ a poskytuje jim reklamu. Naopak bulvární média, která paniku vyvolávají, nemá smysl číst prvoplánově: skandalizující jazyk jim umožňuje chování, které popisují, odsoudit a zároveň fascinovaně i s jistým obdivem sledovat (*ibid.*, s. 569).

Analytici morálních panik dělají podle autorek častou chybu, že nezohledňují vlastní aktérství a vlastní stranu sporu, její moc a sílu — tedy to, že liberálnědemokratické společnosti mají obavy z toho, že by podléhaly stavům vystrašené uniformity (můžeme až říct, že jim je vlastní jakási „morální panika z morální paniky“), jak je charakterizuje jazyk morální paniky, a různými způsoby se před tím brání. Mimo jiné tím, že se sama rétorika morální paniky stala běžnou součástí veřejných polemik a „standardní otázkou v novinových rozhovorech s konzervativními poslanci“ (McRobbie & Thornton 1995, s. 559).

Na jakém základě může vědec diagnostikovat neadekvátní reakci? Musí mít východisko ve vlastní představě o adekvátnosti, přičemž lze těžko obhajovat názor, že by toto východisko bylo plně vysvětlitelné jazykem vědy. Pojem morální paniky už svým použitím implikuje velmi normativní pozici. Zároveň produkuje problematické mocienské vztahy mezi vědcem-diagnostikem a diagnostikovanou společností. Ocitáme se tu přitom v paradoxu: zaujetí takto silné normativní pozice předpokládá velmi silné přesvědčení o „objektivitě“ a „hodnotové neutralitě“ vlastních poznatků, angažovanost vědy potřebuje objektivismus (srov. Barša, 2009). To ji může vést až k potlačení sebekritiky.

Kritiku konceptu, s ním spojených epistemologických předpokladů i rétoriky je třeba brát vážně. Pracovat s konceptem morální paniky znamená zaujmout přinejmenším implicitně hodnotící stanovisko, vyjádřit názor na adekvátní proporce informování o daném tématu. Výzkumník se tím vědomě staví na pozici kritické společenské vědy, která deklaruje svá normativní východiska a dává je najevo i užívanou rétorikou. Nemůže si tudíž nárokovat převahu vycházející z pomyslné neutrality.

Morální panika je deklarovane politickým přístupem a polemickým pojmem, což může oslabovat její převahu, ale při dialogu s kritikou také posilovat její reflexivitu. Nadreprezentaci nějakého fenoménu jistě nemůžeme „vědecky stanovit“, ale můžeme ji více či méně plasticky demonstrovat nebo více či méně přesvědčivě argumentovat. A i pokud přijmeme vcelku přesvědčivý argument Watneyho, že každá mediální reprezentace je zároveň zkreslením, neznamená to, že je jedno, jakým způsobem jsou ty či ony skutečnosti zkreslovány. Tam, kde jsme svědky masivní přítomnosti jednoho typu zkreslení, založeného na strachu, mobilizaci společenské aktivity a hranic, může morální panika představovat adekvátní koncept.

2. CZECHTEK: SUBKULTURA A MORÁLNÍ PANIKA

Výroční technoparty se v Česku konala už od roku 1994, ale zásadně měnila svůj charakter. Název Czechtek přijala za svůj až v roce 1999, především se ale postupně z akce několika set účastníků stávala masovou hudební akcí s desítkami tisíc návštěvníků. Ke skoku mezi odhadem 5000 účastníky v roce 2000 a odhadem 12 000 účastníky v roce 2001 došlo poté, co byla technoparty masivně medializována, ocitla se na předních stranách novin a stala se tématem; v následujících třech ročnících ji už neopouštěly tyto vysoké počty účastníků (odhaduje se, že v letech 2002–2004 se akce zúčastnilo 20 000 lidí nebo — zejména v roce 2003 — i více; počet účastníků legálního Czechteku v dopředu vyjednaných armádních prostorech v roce 2006 činil podle některých odhadů až 50 000).

Při analýze jsem pracoval s databází Newton Media a sledoval jsem v ní pokrytí Czechteků v měsících červenci a srpnu v letech 1994–2006 na základě kombinace klíčových slov Czechtek, technoparty a technaři. V článcích jsem posléze sledoval, jaké charakteristiky byly technařům a jejich akci přisuzovány a jejich opakování, emblematicnost (přítomnost v titulcích a perexech, užití pro evokování a charakteristiku), tón a intenzitu pokrytí. Cílem bylo rekonstruovat složený obraz technaře a identifikovat základní, výmluvné a opakující se tropy.

Porovnání mezi jednotlivými roky umožňuje vidět, že až do roku 1999 bylo pokrytí technoparty Czechtek relativně nevýrazné a nejednoznačné. V roce 2000 skokově stoupla pozornost pro Czechtek¹ i dramaticčnost formulací² a zároveň se ustálily klíčové tropy, které utvářely složený obraz technařů:

1. *Obtěžování okolí.* Technoparty je vnímána jako potíže, která obtěžuje především hlukem a naddimenzovaností. Emblematické jsou obrazy nocí, během nichž kvůli hluku z technoparty nemohou slušní občané spát. Nejde ale jen o obtěžování okolních lidí, ale také náklady na úklid, poškození přírody („Podle myslivců zvěř uprchla z místa do vzdálenosti desítek kilometrů a bude trvat několik let, než se do svého původního teritoria vrátí...“). Škody se média snaží kvantifikovat a převést do objektivního jazyka čísel.³
2. *Drogy.* Ty jsou důležitým rysem party, někdy se propojují s obrazem obtěžující povahy party do jednoho velkého obrazu hygienického ohrožení, které předpokládá a konstatuje povolání kompetentní odborník:

Zděšení jsou také starostové osmi okolních obcí. („Lidé se tam válejí ve výkalech už pátý den. Tábor se stává časovanou bombou infekčních nemocí. Jediné pozitivum jsem shledal v tom, že při prohlídce odpadků jsme nenašli žádné prostředky sloužící k aplikaci drog do žil. Na druhé straně jsme ale v odpadcích nenašli ani kondomy. Znamená to, že lidé tu souloží bez ochrany a riziko šíření venerických chorob je obrovské,“ řekl hygienik Velikovský.⁴

Drogy lze „odhalit“ („Hned ve dvou případech se podařilo policistům odhalit a zadržet několik drog v souvislosti s neohlášenou techno party“⁵), ač ani nejsou ničím tajným: „Samotní účastníci taneční techno party se přítomností drog na akci netají. Samozřejmě, že jsou tady drogy, tak jako všude jinde v klubech nebo na diskotékách. Zkrátka k technoscéně drogy patří, ale měkký, žádný heroin či pervitin tady nenajdete,“ konstatovala asi dvacetiletá dívka.⁶

1 Z celkového počtu 80 článků pro výraz „techno party“ (výraz Czechtek se tehdy v médiích téměř neobjevoval) se jich Czechteku věnovalo jen 8, v případě roku 2000 se z 179 článků se slovem techno party věnuje Czechteku 67.

2 Což lze ilustrovat už titulky: „Místní se při techno party cítili jako při invazi“ (*Slovo*, 31. 7. 2000), „Techno párty převrátila v Lipnici život na ruby“ (*Československé listy*, 31. 7. 2000), „Policisté zadrželi na techno party drogy“ (*MF Dnes*, 1. 8. 2000), „Techno party zaskočila úředníky, policisty i vesničany“ (*Zemské noviny*, 1. 8. 2000), „Nepovolená technoparty u Lipnice stále děsí místní lidi“ (*Právo*, 1. 8. 2000), „Na party se objevují drogy“ (*MF Dnes*, 2. 8. 2000), „Věra Jindrová by účastníky party zfackovala“ (*Slovo*, 2. 8. 2000). Titulek „Nálet v jižních Čechách“ (*Týden*, 7. 8. 2000) je sice ironický, ale reaguje na mediální pokrytí akce.

3 (jav): Účastníci techno party napáchali statisícové škody, *Slovo*, 3. 8. 2000, s. 3.

4 (jav, čtk): Starostka vyzvala účastníky, aby dnes techno party ukončili, *Zemské noviny*, 2. 8. 2000, s. 3.

5 Dolejší, Václav: Policisté zadrželi na techno party drogy, *MF Dnes*, 1. 8. 2000, Jižní Čechy, s. 1.

6 *Ibid.*

3. *Nevypočitatelnost.* Technaři jsou líčeni jako akceschopní, a to až nevysvětlitelně, s pomocí své mobility a internetu. Z jejich akcí jde strach, a proto lze k jejich vystižení někdy sáhnout k živelní katastrofě („kobylyky“), jindy k válečné rétorice. Slovy starostky blízké obce: „Když jsem o něco později přijela na místo, bylo tam již asi 300 aut. Připadalo mi to jako invaze; bylo to velmi depresivní. V Lipnici žije 60 většinou starších obyvatel, kteří mají strach, protože část účastníků technoparty je pod vlivem alkoholu a drog,“ řekla dnes ČTK Jindrová.⁷ Utajené organizátory se podaří odhalit nanejvýš dodatečně, a pokud k tomu skutečně dojde, má to takovou zpravodajskou hodnotu, že je to hodno titulku.⁸
4. *Podivnost.* Klíčová je obtížná srozumitelnost hudby i celé akce, obtížná uchopitelnost celé subkultury. Pokud chtějí média jít za rámec slov jako „tanečníci“ či „hlučná hudba“, nenacházejí výstižná pojmenování a charakteristiky a uhybají spíše k analogiím s minulostí alternativní kultury.

Tato charakteristika jistě nemusí být vnímána negativně, časté jsou naopak liberálně permissivní či apologetické postoje. „Návštěvníci i pořadatelé tanečních festivalů sice vždy nevzbuzují důvěru, většinou však jsou neškodní. Jde jim přece jenom o zábavu. A někdy i o jméno.“⁹ Svou roli hraje odkaz ke generaci a také k minulosti alternativní kultury a akcím typu Woodstock. Ve spojení s ostatními přítomnými prvky složeného obrazu není nicméně ambivalence podivnosti a pozitivní možnosti jejího uchopení dost silná, aby je vyvážila. Zejména vzhledem k poslední komponentě složeného obrazu:

5. *Zahanbení státu.* Mobilita a schopnost technařů uspořádat svou party stojí v kontrastu vůči těžkopádnosti státu, ba představuje vůči němu implicitní výsměch. Stát není schopen uchránit klid svých občanů a výrazněji proti akci zasáhnout. Party konaná „bez řádného povolení“ „zaskočila“ policii a úředníky, právě tak jako chataře.¹⁰

Selhání státu je symbolizováno bezmocnými občany, které nechal bez pomoci a kteří si stěžují, ať už se jedná o chataře posílající v době konání party vládě petici faxem, nebo o starosty či primátora Českých Budějovic. „Pro poslance, které jsme volili, patrně neexistujeme,“ říká starostka Lipnice Věra Jindrová.¹¹ V některých případech artikuluje zahanbení státu politická opozice, v tomto případě tuto roli sehrála Občanská demokratická aliance, jak naznačuje pádný titulěk „ODA: Gross by měl uhradit škody po techno párty“.¹²

7 ČTK: Na technoparty přijelo 5000 lidí, zdravotníci zasahovali pětkrát, *ceskenoviny.cz*, 30. 7. 2000.

8 Šíma, Radek: Policie zná organizátory techno párty v Lipnici, *Českobudějovické listy*, 3. 8. 2000, s. 1.

9 Marcinová, Ivana: Kdopak by se techna bál, *Týden*, 9. 8. 1999, s. 56.

10 Vaněček, Jaroslav: Techno party zaskočila úředníky, policisty i chataře, *Slovo*, 1. 8. 2000. s. 3.

11 (jav, čtk): Starostka vyzvala účastníky, aby dnes techno party ukončili, *Zemské noviny*, 2. 8. 2000, s. 3.

12 ODA: Gross by měl uhradit škody po techno párty, *Českobudějovické listy*, 2. 8. 2000, s. 2.

Nejpozději od roku 2000 tak existoval ustálený „složený obraz“ technaře, který média různým způsobem evokovala při cyklických morálních panikách na přelomu července a srpna. Nebylo třeba vždy explicitně vyjmenovávat všechny rysy tohoto složeného obrazu, „technař“ a „Czechtek“ vstoupil do imaginární společnosti dostatečně jasným způsobem, takže bez ohledu na to, jakými konkrétními výrazy byl evokován, jeho obraz byl již předpřipraven.

Obraz technaře a Czechteku, složený z několika málo rysů, odpovídá onomu „složenému obrazu“, o němž hovoří Cohen — snad jen s dvěma spornými momenty. Jednak lze samozřejmě vést spor, zda se jednalo o obraz nepřátelský: jsou v něm jistě ambivalence, momenty obhajoby a tolerance, pokusy o generační porozumění apod. Jako celek ale popisoval technoparty přinejlepším jako problém a kontroverzi a dále jako bizarnost, pokud ne přímo jako živelní pohromu. Zároveň jsou oproti Cohenem vymezeným popisům mods a rockerů tyto složky obrazu nepřátel spíše popisné a hodnotící než vysvětlující, do jisté míry ponechávají subkultuře záhadnost, ba dokonce právě tu vnímají jako jeden z jejích důležitých rysů.

Můžeme také říct, že z dalších aspektů morální paniky jsou celkem nekontroverzně přítomny pozornost a těkavost. Pozornost vytváří spirálu zájmu, která je ovšem cyklická: dochází k ní během léta a tzv. „okurkové sezony“, tedy během poklesu množství zpráv, které by dokázaly zaplnit pravidelné zpravodajské formáty. Czechtek je napjatě očekáván a postupně se i zprávy, které by v případě jiných akcí neměly zpravodajskou hodnotu, stávají v případě této party zpravodajsky hodnotnými.

To nás přivádí k dvěma dalším atributům morální paniky, které jsou mnohem spornější. První z nich je nepřiměřenost. Jak jsme již viděli, patrně nelze najít objektivní kritérium pro to, jaká míra mediální pozornosti je přiměřená. Přesto lze ale vidět, že souhra různých okolností, počínaje relativním nedostatkem zpráv a konče „podivností“ účastníků a neregulérností jejich jednání, vedla k tomu, že akce získala tolik mediální pozornosti, jakou by řada jiných aktivit způsobujících obdobné, nebo i mnohem větší škody nemohla nikdy získat. Pozornost upřenou na Czechtek lze označit za „vymykající se všem proporcím“, abychom znovu citovali Halla a kol., formulace těchto proporcí ale nemůže být věcí odborného posouzení, je věcí hodnot a politického sporu.¹³

Druhým problémem je konsenzus. Na jedné úrovni jej jednoduše nemůžeme potvrdit: od začátku je Czechtek předmětem debat mezi liberálním permissivním přístupem a požadavkem tvrdosti. V tomto smyslu je konsenzus společnosti nedosažitelným předpokladem (byl by jím ostatně i v případě Cohenem původně zkoumaných subkultur v šedesátých letech, byť v odlišné míře, a patrně tomu v moderních liberálních společnostech alespoň zatím nemůže být jinak). Liberální hlas zazníval relativně silně, jak explicitně, tak implicitně — jeho předpokládaná síla se objevuje i jako vysvětlení, proč stát nezasáhne tvrději. O jeho síle svědčí obrat, nebo spíše rozdvojení paniky po zásahu, o kterém píše Kubová (2015) i Kolářová (2008). Na rovině politického či morálního hodnocení masové party můžeme ještě před zásahem identifikovat

13 Diskuse o těchto proporcích byla i součástí mediální debaty. Pozornost věnovaná Czechteku byla srovnávána např. s koncerty velkých rockových skupin v Praze a jejich obtěžujícími důsledky.

rozštěp, a to přesně v duchu toho, co jsme výše diskutovali v kritice konceptu morální paniky ze strany McRobbie a Thornton (1995, viz výše).

Na jiné rovině nicméně konsenzus existuje — nikoli v postojích, ale v definici situace. Ta má jasné obrysy dané stereotypizujícím složeným obrazem. Popis konkrétních událostí i toho, co je při masové technoparty v sázce, jaké hodnoty stojí proti sobě a mezi čím se rozhoduje, byl v zásadě konsenzuální — utvářel ho výše demonstrováný složený obraz technaře a Czechteku. Na rovině mediální reprezentace je velmi těžké vykročit z předem daného obrazu, který v důsledku reprodukuje výše zmíněné rysy.

Mediální pozornost a spirála pozornosti Czechtek do značné míry proměnila (dynamikou této proměny se detailně zabývám v Slačálek (2018), zde jen schematicky shrnuji závěry učiněné především na základě výzkumných rozhovorů s účastníky akce a studia materiálů subkulturní provenience). Akce se stala masovou a dopředu očekávanou v médiích, což nejen znásobilo počet účastníků, ale také proměnilo jejich skladbu. Násobně velká party znamenala také znásobení jejich negativních účinků pro okolí. Účastníci, které k účasti přitáhly informace v médiích, zároveň neprošli socializací v normách a hodnotách subkultury.

V hlasech respondentů se často opakovalo znechucení nad zmasověním akce a účastí lidí, kteří nemají nic společného s hodnotami subkultury.¹⁴ Tento pohled samozřejmě není v silách výzkumníka zpětně verifikovat, lze nicméně konstatovat, že se stal v subkultuře široce sdíleným narativem. Když proběhl dopředu vyjednaný masový Czechtek 2006, který se zbavil stigmatizace a represe i obtěžování okolí, byli z něj jeho účastníci často znechuceni nejen proto, že byl dopředu vyjednaný a místo dobrodružství sebeorganizace znamenal spíš předem připravenou „matějskou pouť“, kam se lidé „jezděj dívat jako na atrakci... protože to znaj z novin“ (slovy respondentky Filomeny), či kvůli tomu, že „přijela spousta stánkařů, i spousta lidí z tý scény se na to připravila s čistě podnikatelským záměrem“ (slovy respondenta Shamana). Vyvrcholilo tak odcizení mezi jádrem, které se účastnilo i jiných party a pokládalo se za oddané „původním“ hodnotám subkultury, a účastníky přilákanými médii a částečně také proměna některých lidí z onoho „jádra“ pod vlivem úspěchu.

V následujícím roce to pojmenovalo pregnantně stručné prohlášení řady českých soundsystemů, které se zároveň názvem distancovalo od „valné většiny“ účastníků vlastní akce:

Letos a s největší pravděpodobností už ani nikdy v budoucnu se žádná akce v rozsahu a pod názvem CZECHTEK neuskuteční. A to z těchto důvodů: — Postupná likvidace původních myšlenek freetekna — Parazitismus subjektů nesouvisejících se scénou včetně valné většiny samotných účastníků. — Neschopnost a neochota respektovat elementární principy chování ve svobodném prostoru.¹⁵

14 Detailněji toto napětí dokládám v Slačálek (2011), kde se také snažím rekonstruovat klíčové hodnoty subkultury (autonomii, hédonismus, komunitu, spiritualitu) a ukazují zejména napětí mezi velkými akcemi a ideálem volnosti, autonomie a komunity, jakkoli komunity prodchnuté duchem autonomie jedince.

15 CZECHTEK 2007, dostupné on-line na <http://freetekno.cz/?d=1&id=290>.

Znechucení z vlastní masovosti patrně nemohlo být artikulováno výrazněji.

Jinými slovy: Můžeme pochopitelně rozumět roli médií tak, že pouze „při zachování solidní míry objektivity“ (Adam) či bez ní (Kubová) zaznamenávala události kolem Czechteku. Koncept morální paniky nám ale nabízí jiný pohled. Podle něj masivní medializace Czechtek do značné míry *přetvořila*, ba v podobě tak masivního problému, jak byl následně medializován, vlastně *vytvořila*.

Je pravda, že medializace Czechteku byla ambivalentní a vedle morální paniky měla prvek obrany hodnot liberální tolerance. Je dokonce pravděpodobné, že vedle výše popsané „paniky z morální paniky“ zde působil konkrétní postkomunistický motiv, který inspiroval výzkumnou mřížku Kubové: kdo by chtěl v zemi, kde má pronásledování alternativní kultury tak blízkou souvislost s legitimitou stávajícího režimu (příběh Plastic People jako výchozí situace pro založení Charty 77), být v roli pronásledovatele? Nicméně jak jsme ukázali, i tato verze medializace sehrála vůči subkultuře hned několik represivních rolí: 1) upřela k jejich akcím společenskou pozornost, 2) proměnila skladbu účastníků a formát akcí, 3) artikulovala poptávku po represii a konečně 4) když k represii došlo, přiměla stoupence subkultury jednat s mocí a konat akci ve zcela změněném formátu.

Skandalizující pokrytí médií v liberální demokracii dalo technoparty „úspěch“, jaký by jí patrně záviděl jakýkoli komerční promotér, a umožnilo jejím účastníkům dokonce bránit se policejní represii — ale za cenu odcizení jádra účastníků a ztráty identifikace s vlastní akcí.

3. NESNÁZE S KOMPARACÍ

Kubová se v případě Czechteku zaměřila na zpravodajské články na portálech novin *Právo* a *MF Dnes*. Těžko mohla mít srovnatelné výsledky s analýzou mediální kampaně proti Plastic People of the Universe už jen proto, že v době, již zkoumala, existovala výrazně odlišná kultura novinářského psaní, akcentující např. rozdíl zprávy a komentáře. Tam, kde autorkou citované *Rudé právo* nezasvěšeně komentuje situaci a autoritativně formuluje stanovisko jménem dané společnosti, nelze u zpravodajských příspěvků nic podobného čekat. Aby autorka vůbec mohla srovnávat, nesměla by zůstat u zpravodajských serverů a musela by jít i ke komentářům — a samozřejmě zohlednit změněnou kulturu jejich psaní. Musela by navíc vzít v potaz, že právě užití údajně „komunistického“ jazyka Paroubkem (respektive jeho ghostwritery) v jeho klíčovém článku o Czechteku se stalo jedním z hlavních argumentů v daném sporu. Srovnání tedy není něco, co by existovalo mimo diskurz a vnášela ho do něj až výzkumnice. Je to jeden z důležitých prvků diskurzu samotného, což srovnání komplikuje.

Necitlivost k těmto aspektům, stejně jako usilovná snaha hledat paralely i tam, kde jsou výmluvnější rozdíly, znemožňuje autorce zohlednit i ty stránky jí zkoumaného materiálu, kde podle mého názoru dochází k cenným podnětům, ba objevům. Stručně zmíním dva: vztah k Západu a konstrukci „my“.

Na prvním místě to je význam Západu. Kubová (na s. 96) si jej všímá v případech komunistických textů, kde je Západ opakovaně interpelován jako Druhý, vůči kterému se režim vymezuje. Ukazuje i ambivalenci tohoto vymezení: na jedné straně jej

reálněsocialistický diskurz vnímá jako upadlý a nepřijatelný (a proto zdroj subkultur mládeže), na straně druhé ho bere jako sdílející stejné normy (a proto sám nebude chování těchto subkultur, za jehož potlačování komunistické Československo kritizuje, nikdy tolerovat). Západ je objektem tvrdé kritiky a vymezení — je to ale zároveň Druhý, vůči kterému se má velmi silnou potřebu vymezovat, jemuž má zapotřebí dokazovat svou „pravdu“ a převahu. Polemický tón normalizačního mluvčího, jehož Kubová cituje, působí až kontraproduktivně — tak silný důraz na Západ z něj dělá normu a potvrzuje ho v pozici centra a nadřazené instance.

Vzhledem k zaměření na čistě zpravodajské texty autorka nemůže zachytit podobné vymezení v případě kauzy Czechtek. Vztah k Západu je zde pochopitelně odlišný, Česko se v dané době cítí jeho součástí, jakkoli součástí ještě ne zcela plnohodnotnou, dohánějící (srov. např. Buden, 2013). I v případě Czechteku byla důležitá časová a geografická orientace — klíčový názorový text z *Lidových novin*, který Paroubka vyprovokoval k jeho slavnému článku, se jmenoval „Paroubkův čínský zásah“ a rámoval celou situaci vyčleněním ze západního rámce, a to jak časově, tak prostorově: „Tak už víme, co si premiér Paroubek přivezl z nedávné návštěvy komunistické Číny. Něco, co v Česku už dlouho nebylo, naposledy někdy v lednu nebo v listopadu 1989... V pátek se česká policie proměnila ve Veřejnou bezpečnost.“¹⁶ Paroubek se neúspěšně pokoušel s tímto rámováním bojovat, když prohlásil (věcně vzato právem) brutální represivní zákrok proti této subkulturě nikoli za vybočení ze Západu, ale naopak za realizaci platného západního pravidla a podtrhl, že technaři jsou problémem i na západ od českých hranic: „S tvrdým jádrem inspirátorů technoparty jsou trpké zkušenosti v celé Evropě...“¹⁷

Paroubkovu argumentací ale zradil její jazyk: způsob, jakým stigmatizovala subkultury, se zdál příliš upomínat na minulý režim. Dosáhl tak přesně toho, před čím se chtěl ubránit. Způsob, jakým se chtěl k západní normě přihlásit, jej z ní vyčlenil. Na tomto momentu jsou zajímavé dva aspekty:

- 1) Jestliže Paroubka vyčlenil především jeho jazyk a podobnost se stigmatizací minulého režimu, naznačuje to zásadní význam jazyka. Řada diskutérů jako kdyby se proměnila v amatérské předchůdce Kubové, snažící se doložit přiřaditelnost Paroubka k minulému režimu na základě jeho nepřijatelných formulací.
- 2) Západ zůstal ideálem a zdrojem norem, aniž by ale byl příliš důležitý reálný obsah těchto norem. Když Paroubek pravdivě poukazoval k tomu, že policejní represe dopadá na podobné akce i na Západě, nehrálo to v debatě příliš důležitou roli.

Druhým pozoruhodným momentem, který analýza Kubové nabízí, ale nedořikává, je rozdíl mezi jednotlivými systémy v tvorbě „my“. Vcelku jasně představuje „my“ v případě minulého režimu, jí vybrané ukázky zajímavě prezentují naprosto explicitní ztotožnění pomyslného „my“ (včetně používané první osoby množného čísla) se soci-

¹⁶ Kubita, Jan: Paroubkův čínský zásah, *Lidové noviny*, 1. 8. 2005, s. 1 a 10.

¹⁷ Paroubek, Jiří: Technaři nejsou tančící děti, ale nebezpeční lidé, *Lidové noviny*, 2. 8. 2005.

alistickou společností, zatímco účastníci undergroundových akcí jsou z něj různými způsoby vyčleňováni (Kubová, 2015, s. 89–94). Případně posléze autorka cituje Petra Fidelia, jehož popisu komunistické práce s pojmy jako „lid“ to odpovídá (srov. Fidelius, 2016, 19–46).

Vedle takto explicitně a barvitě traktovaného „my“ působí „my“, které autorka přisuzuje článkům z let 2004–2005, jako příslovečný chudý příbuzný. Ba co víc, „my“ je zde konstruováno bez opory nejen gramatické, ale i logické (jak ukazují i Adam, 2016, s. 133 a Homoláč & Mrázková, 2017, s. 249). Autorka cituje pasáž z článku na iDnes: „Loni CzechTek proběhl v Ledkově u Kopidlna a sjelo se tam na čtyřicet tisíc lidí, po kterých zůstaly tuny odpadků.“ Naváže slovy: „Opět je tedy předložena opozice my a oni, ve které my vyjadřuje většinovou skupinu osob, která je ohrožena problémy s nimi — technaři.“ (Kubová, 2015, s. 99) Navzdory sugestivnímu „tedy“ ale opozici nevidět, v textu je jistě přítomno „oni“, „my“ ale zůstává nepřítomné, nebo přinejmenším nepojmenované.

Autorka dále evokuje „my“ v debatě o skluzu od „antitechnařského“ diskurzu k „antipolicejnímu“ diskurzu (rozuměj pro popis situace, kdy se začala zpravodajskou hodnotou stávat brutalita policejního zákroku), což líčí formulacemi, které naznačují dramatické posuny, k nimž dochází mezi jednotlivými příspěvky on-line zpravodajství. Vzhledem k tomu, že jsou příliš rozsáhlé, takže by rušily tok textu, ale zároveň podstatné pro argumentaci, budu je *in extenso* citovat v poznámce pod čarou.¹⁸

18 Kubová se k my a oni u mediálního pokrytí policie a technařů ve zpravodajství vyjadřuje při komentování jednotlivých citátů z on-line zpravodajství těmito formulacemi:

„Policie (zatím) setrvává na straně my, ale částečně už se vynořuje negativní rys, kterým je příliš pozdní zásah“ (s. 101)

„(d)ochází tu k zahrnutí policisty a novináře do jedné skupiny my — my bezmocní, kteří nemůžeme jednat...“ (s. 104)

„(o)d 29. července se do „antitechnařského“ diskurzu začíná mísit diskurz „antipolicejní“ a „antiparoubkovský“... Ačkoliv je zásah a blokáce ze strany policistů tematizována, zatím policie zůstává na diskurzivní straně my a nejsou jí přisouzeny žádné negativní postupy, viz zmíněné připsání viny za blokáci dálnice pouze technařům.“ (s. 105)

„Všimněme si, že zde jsou tematizovány rozpaky ze zásahu, a navíc je vina za zablokování dálnice najednou připisována policii. Ta se tak dostává do jakési kategorie na pomezí mezi my a oni, kam se tedy zároveň přesouvají i technaři.“ (s. 106).

„Technaři i policisté se 31. července večer tedy nacházejí ve stejné diskurzivní pozici, na pomezí mezi my a oni. Obě strany se totiž pustily do agresivního, násilného střetu, což je z umístění v my částečně vyloučilo.“ (s. 107)

„Na serveru iDNES.cz je situace trochu jiná, 31. srpna dopoledne a odpoledne je mediální obraz téměř totožný s předchozím večerem. Nastává několik změn, které však zatím nijak neovlivňují pozici technařů ani policistů na pomezí mezi my a oni. Jednak se začínají vynořovat spekulace, zda policejní zásah nebyl na politickou objednávku, jednak se objevují reportáže o demonstracích technařů před vnitrem.“ (s. 108)

„Následně v 18:30 tamtéž vyšel článek Vymetení CzechTeku provázel smutek a vztek, ve kterém dochází k proměně, která se na serveru Novinky.cz projevuje už od rána, a to k posunu policie do pozice útočící, problémové skupiny, zatímco technaři se stávají bránci se,

Jak jsem naznačil už u první uvedené pasáže, pokládám autorčinu práci s dichotomií „my“ a „oni“ za spornou. Citace, s nimiž pracuje, totiž nedokládají žádnou práci s obrazem „my“ a „oni“: dokládají pouze to, že za ni autorka pokládá jakékoli, i zcela implicitní hodnocení (nebo prostě i vyprávění příběhu, v němž toto hodnocení provádí sama jako čtenářka, aniž by mohla doložit, že toto hodnocení vyplývá z autorského záměru nebo struktury příběhu).

Pouhé tvrzení, že po Czechteku zbudou odpadky nebo že policie jednala brutálně, ještě není distribucí rolí na ose *my* vs. *oni*. Lze také jen těžko uvěřit, že se taková distribuce rolí odehrává v každém jednotlivém článku znovu a že se mění v rytmu přibývání příspěvků na zpravodajském on-lineu, ráno jsou policisté ještě naši, ale v 18:30 už cizí... Identity se vytvářejí dlouhodoběji a ve zpravodajských článkách je lze identifikovat jen obtížně, protože články, které autorka analyzuje, se drží zpravodajské rutiny své doby a autorka neprokázala, že by v tomto případě užívaly nejen první osobu množného čísla, ale i příliš mnoho dalších náznaků toho, kdo jsou „my“ a kdo „oni“. Ne snad, že by tam dané rozlišení zcela absentovalo. Nicméně pouze je přiřadit na základě pozitivního či negativního hodnocení je nadinterpretace. A lze těžko přijmout, že by ho šlo přiřadit na základě pozitivního či negativního hodnocení (to by vylučovalo např. možnost sebekritiky).

Na základě příběhu Czechteku a způsobu, jakým Fidelius a Kubová ukázali práci s „my“ ve státněsocialistické diktatuře, bychom mohli formulovat opačný návrh týkající se vztahu mezi „my“ a „oni“ v liberálnědemokratických médiích dané doby: na rozdíl od často zdůrazněné explicitní identifikace, která má zároveň potřebu zdůrazňovat a hodnotit, je ideologií liberálnědemokratických médií právě jejich domnělá věcnost („objektivita“ — není tedy pouhým „pláštíkem“, jak se zdálo Kubové, ale právě ona je vlastním ideologickým obsahem), upozadění dichotomie „my“ a „oni“ a tím i ponechání řady témat ve volnějším režimu, než jaký by umožňovalo neustálé aktivní uplatňování této dichotomie. To ale neznamená, že by v liberálních demokraciích neprobíhal boj o obsah těchto kategorií a že by se neprojevoval v médiích. Jeho vlastností je nicméně větší nestabilita a nejistota. O obsah pojmu „my“ a „oni“ se bojuje i takovými momenty a gesty, jako když se vede spor, zda jsou technaři „tančící děti“, nebo „nebezpeční lidé“, a do zpravodajství posléze často spíše sedimentují. Zahrnutí do „my“ i vyloučení z něj je často nejisté, nepotvrzené či sporné. Obě strany, obránci Czechteku i obhájci Paroubka, si mohli zkusit nejen roli účastníků, ale také objektů morální paniky. Každý, i nositel značné sociální moci, se může v daném kontextu cítit na určité úrovni jako nonkonformista — a zároveň na hlubší úrovni potvrzovat převládající ideologii, které se musí dovolávat, aby jeho argumentace dávala smysl a měla šanci na úspěch.

To ale neznamená, že by definiční moc volně plula společenským prostorem či ležela na ulici a čekala, kdo se jí chopí. Větší míra nejistoty a nestability neznamená nutně větší svobodu a větší šanci být zahrnuti do „my“. Znamená jinak strukturovanou moc, ne absenci moci. Kdo má šance vykázat svá fakta v jazyce objektivity či kdo se stane onou Adamem zmiňovanou „obětí“, jíž je třeba se zastávat, není libovolné

---

poškozovanou skupinou. Tím pádem se mění i rozmístění těchto skupin pod označení *my* a *oni*, do první skupiny tak zvolna přechází technaři, kdežto do druhé policisté.“ (s. 109)

a neideologické, je to sediment kombinované moci dosud ve společnosti cirkulujících symbolů, rámců a tropů a závisí to na sociální pozici a moci.

ZÁVĚR

Polemika Kubové a Adama částečně sleduje podobný vzorec jako polemika o jazyce komunistické moci mezi Pullmannem a Kolářem na jedné straně a Petrem Fideliem na straně druhé (Pullmann & Kolář, 2014, viz též 2016; Fidelius, 2014, viz též předmluva v 2016). Na jedné straně je důraz na *symetrický vztah a podobnosti* mezi komunistickým jazykem a jazykem současnosti, na straně druhé důraz na *odlišnosti*. Obě pozice mají jasné politické implikace: z první pozice plyne, že i současný jazyk má výrazně utlačivé prvky, je sedimentem ideologie a stává se zdrojem vyloučení a represe. Druhá naopak implikuje, že zásadní rozdíl mezi jazyky obou režimů implikuje i to, že obvinění z represivního užití jazyka např. mainstreamovými médii v současnosti (v případě Adama) nebo zdůrazňování ideologické povahy takových tropů jako flexibilita (v případě Fidelia) představuje přehánění nebo křivé obvinění. Lze snad srovnávat štvání *Rudého práva* s výkony současné žurnalistiky, která „při zachování solidní míry objektivit... stála na straně toho, komu se dělo příkoří?“ ptá se Adam (2016). Má smysl mluvit o analogiích dvou systémů, z nichž jeden opozici trestá kriminálně i společensky, zatímco druhý ji toleruje a poskytuje jí rozsáhlá práva? ptá se Fidelius (2014).

Ambicí tohoto článku bylo ukázat možnost třetí pozice. Při uznání *zásadních rozdílů* mezi mediální rétorikou sedmdesátých let a současnosti si zároveň uvědomovat *represivní element* obou, jakkoli je *odlišný*. Komparace se státněsocialistickou diktaturou mohou být produktivní tehdy, pokud nebudou motivovány snahou symetrizovat, ale pokud pochopí související rozdíly jako nástroje k hlubšímu rozumění oběma systémům a fungování moci, represe a ideologie v jejich rámci. Není žádný důvod vnímat státněsocialistickou diktaturu, přes všechny její represivní prvky, zločiny i deformované emancipační momenty, jako *paradigma* represe či ideologičnosti a snažit se doložit, že dnešní represe je „skoro tak špatná“ jako ta minulorežimní. To snad dává smysl v aktérském diskurzu, ale nikoli v odborné analýze (pro obdobný protest proti směšování jazyka praxe s jazykem analýzy srov. Brubaker & Cooper, 2000). V takové analýze ovšem dává ještě menší smysl apologetické použití kontrastu, jehož analytickým výsledkem bude pochvala současných aktérů, že se snažili, měli dobré úmysly a stáli na straně obětí (což může a nemusí být pravda, ale k pochopení povahy médií, jazyka a moci nás to příliš nepřiblíží).

Smyslem teoretické i analytické části článku bylo právě představení konkrétních podob takové třetí pozice. Morální panika jako koncept rozvinutý pro média v liberálních demokraciích poukazuje k tomu, že liberálnědemokratická společnost zkresluje, stereotypizuje a vylučuje své vlastní Druhé, a to způsobem, který může objekty této paniky významně změnit a narušit. Jakkoli má výrazná problematická místa, přinejmenším pro některé situace mobilizované nepřátelské pozornosti zároveň nabízí odpovídající explanační schémata.

Na příkladu Czechtetu jsem ukázal na případ, kdy prudká spirála negativního mediálního pokrytí nějaké události dokázala nejen vyvolat brutální policejní zákrok,

ale také změnit charakter dané akce a spoluprodukovat velkou část jejich negativních efektů. Mediální pokrytí Czechteku bylo jistě plně ambivalencí, napětí, rozporů a mohlo se v případě policejního zákroku obrátit i v morální paniku, která byla zaměřena proti aktérům represe a vzala subkulturu částečně a podmíněně v ochranu. V tomto smyslu srovnání s minulým režimem nejen pokulhává, ale opravdu spíše víc zatemňuje, než odhaluje. Optikou konceptu morální paniky ale zároveň vidíme, že i masivní mediální pokrytí v liberální demokracii působí represivně: distribuuje do celé společnosti stereotypizující a zároveň intenzivní obraz subkultury, přitahuje k akcím subkultury pozornost, mění jejich charakter, skladbu účastníků i dynamiku vztahu s okolím, zesiluje poptávku po represivním řešení apod. Proměna Czechteku v akci pro desítky tisíc lidí je nemyslitelná bez zprostředkující role mediálního pokrytí.

Na diskusi pojmů „Západ“ a „my“ v debatě o Czechteku a v Kubovou rekonstruovaném diskurzu o undergroundu za minulého režimu jsem se pokusil prakticky demonstrovat, že u některých tropů státněsocialistického a liberálnědemokratického diskurzu funguje jako cesta k poznání jejich ideologických, mocenských a potenciálně represivních aspektů spíše pohled na související a někdy vzájemně ovlivněné rozdíly než snaha o jejich symetrizaci. Diskuse mimo jiné směřovala k tomu, že „objektivita“ není „pláštíkem“, kterým současní novináři zakrývají svou neobjektivnost a podporu represivního přístupu (jak by se zdálo z popisu Kubové). Není ale ani nestrannou hodnotou, jejíž „solidní míru“ můžeme novinářům zkrátka přiřknout, v podstatě na základě morálního posouzení (jak argumentuje Adam). Je klíčovou komponentou současné mediální ideologie a represivní účinky medializace se nedějí jí navzdory či skryté za ní jako za cynicky nasazenou maskou, ale navzdory tomu, že je v sebepojetí médií a jejich tvůrců takřka všudypřítomná. Represivní mediální pokrytí se v liberální demokracii neodehrává ani zdaleka tolik explicitní nebo i implicitní distribucí „my“ a „oni“ jednotlivým skupinám, ale mnohem více v jazyce věčného popisu, uvádění faktů a čísel a citování autoritativních hlasů a očitých svědectví. Ani využití těchto, mohli bychom říct, „technologí objektivity“ nečiní zpravodajství imunním před ideologií, i ony mohou být a také byly nástroji pro účinné šíření jednotlivých komponent redukcí, stereotypizujícího a k represí směřujícího „složeného obrazu“.

LITERATURA:

- Adam, R. (2016). K mediálnímu obrazu CzechTeuku (Polemika se studií Kateřiny Kubové), *Studie z aplikované lingvistiky / Studies in Applied Linguistics*, 7(1), 131–136.
- Barša, P. (2009). Úvod. Pět dilemat společenské vědy“, in: Barša P., V. Beneš et al., *Dialog teorií. Filozofická dilemata výzkumu mezinárodních vztahů* (s. 13–29). Praha: SLON.
- Becker, H. S. (1963). *Outsiders. Studies in the sociology of deviance*. New York, NY: Free Press.
- Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond „Identity“. *Theory and Society*, 29(1), 1–47.
- Buden, B. (2013). *Konec postkomunismu. Od společnosti bez naděje k naději bez společnosti*. Praha: Rybka.
- Cohen, S. (1972). *Folk Devil and Moral Panic, Folk Devils and Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers*, London: Routledge.
- Fidelius, P. (2014). Slepá ulička analogizování, *Komunistická řeč v podání dvou historiků, Dějiny a současnost*, 9/2014, 41–44.

- Fidelius, P. (2016). *Řeč komunistické moci*, Praha: Triáda.
- Goode, E., & Ben Yehuda, N. (2009). *Moral panics. The social construction of deviance*, Oxford: Blackwell.
- Hall, S. et al. (1978). *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*, London: Macmillan.
- Homoláč, J. & Mrázková, K., (2017). Znovuvedení kritické analýzy diskurzu do českého prostředí, *Slovo a slovesnost*, 78(3), 237–252.
- Kolář, P. & Pullmann, M. (2016). *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*. Praha: NLN — ÚSTR.
- Kolářová, L. (2008) „Kauza Czechtek 2005“ optikou teorie morální paniky (nepublikovaná bakalářská práce). FSS MU: Brno.
- Kubová, K. (2015). Mediální obraz alternativních kultur v minulosti a dnes: underground vs. freetekno. *Studie z aplikované lingvistiky / Studies in Applied Linguistics*, 6(1), 84–112.
- McRobbie, A., & Thornton, S. (1995). Rethinking „moral panic“ for multimediated social worlds, *British Journal of Sociology*, 46(4), 559–574.
- Rohloff, A. (2011). Shifting the focus? Moral panics as civilizing and decivilizing processes. In Hier, S. P. (Ed.), *Moral panic and the politics of anxiety*, (s. 71–85). London: Routledge.
- Slačálek, O. (2011). České freetekno — pohyblivé prostory autonomie? In Kolářová, M. (Ed.), *Revolta stylem. Hudební subkultury mládeže v České republice*, (s. 83–122). Praha: Sociologické nakladatelství.
- Slačálek, O. (v tisku). Příběh Czechteku: Lze uniknout morální panice, in Charvát, J. & Kuřík, B. *Mikrofon je naše bomba. Politika a hudební subkultury mládeže v postsocialismu*. Praha: Togga.
- Volek, J. (2000). Konstrukce morální paniky a sociálního vyloučení, *Sociální studia*, 5, 97–113.
- Waddington, P. A. J. (1986). Mugging as a moral panic: A question of proportion. *British Journal of Sociology*, 37(2), 245–259.
- Watney, S. (1997). *Policing Desire. Pornography, AIDS, and the Media*, Minneapolis, MN: University of Minneapolis Press.
- Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach, in Meyer, M. & Wodak, R. (Eds.): *Methods of Critical Discourse Analysis* (s. 63–94). London: SAGE.
- Wood, M. & Flinders, M. (2012). From Folk Devils to Folk Heroes: Rethinking the Theory of Moral Panics. *Moral Panic Studies Working Paper* no. 2/2012, Brunel University: London.

Ondřej Slačálek | Ústav politologie FF UK, Praha
 <ondrej.slacalek@ff.cuni.cz>

Tento text vznikl za podpory grantu GACR č. 14-19324S *Zdroje a podoby politizace subkultur v postsocialismu*.